

Rapport nr 2–01

Varför kan vissa kommuner ha en god ekonomi trots en minskande befolkning?

En komparativ studie av åtta kommuner med olika befolkningsutveckling och ekonomi

Förenings
Sparbanken

Innehåll

Syfte och innehåll	1
Omfattning och genomförande	2
Urval av kommuner	2
Studerade nyckeltal	3
Redovisning av resultaten	5
Kommuner med befolkningsökning	5
Kommuner med befolkningsminskning	6
Tidigare genomförda studier och analyser	8
Kommundelegationen	8
Kommunförbundets rapport – Växa eller krympa	9
Avslutande kommentarer	10
Kommunerna i denna studie	10
Varför lyckas vissa kommuner hantera en kraftig befolkningsförändring?	11
Speciella problem i små kommuner med minskande befolkning	12
Bilaga 1 – Redovisning av nyckeltal	14
1. Skatt, år 2000	14
2. Kostnader, år 1999	15
3. Skulder och risk, år 2000 (jämförelse mot riksgenomsnitt, 1999)	15
4. Kostnader jämfört med strukturstyrningsindex, år 1999	16
5. Budgetstyrning, budgetavvikelse, år 2000	17
6. Köp av verksamhet som andel av verksamhetens kostnad, 1999	17
7. Koncernförhållanden, år 2000	18
8. Politisk stabilitet	18
Bilaga 2 – Statistisk sammanställning	19

Syfte och innehåll

Föreliggande studie syftar till, att utifrån en analys av ett antal nyckeltal och övriga förhållanden, beskriva skillnader mellan kommuner med stora olikheter i två avseenden nämligen, dels befolkningsutvecklingen, dels det ekonomiska resultatet. Det handlar också om att eventuellt se samband mellan kommuner med en likartad utveckling i dessa avseenden. I rapporten behandlas även andra analyser som gjorts inom området. Därutöver diskuteras de speciella förutsättningar som gäller för kommuner med mycket stor befolkningsförändring. Studien och analysen syftar även till att ge underlag till fördjupade studier rörande vilka strategier olika kommuner kan använda för att hantera befolkningsförändringar.

Omfattning och genomförande

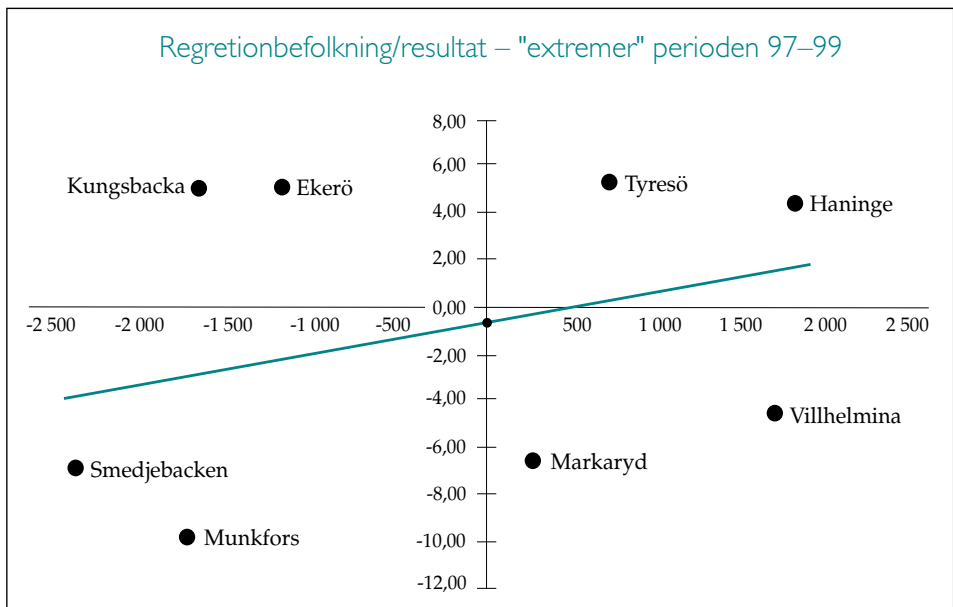
Studien och analysen omfattar totalt 8 kommuner. Dessa kommuner indelas i två huvudgrupper med fyra kommuner i respektive grupp (kommuner med en ökande befolkning och kommuner med en minskande befolkning). De två huvudgrupperna indelas i två undergrupper, bestående av ett lika stort antal kommuner med en god ekonomisk utveckling som med en negativ ekonomisk utveckling.

Urval av kommuner

Med utgångspunkt i ovanstående grupperingar har uppdragsgivaren valt ut följande kommuner för studien:

Kommuner med ökande befolkning		Kommuner med minskande befolkning	
<i>God ekonomisk utveckling</i>	<i>Negativ ekonomisk utveckling</i>	<i>God ekonomisk utveckling</i>	<i>Negativ ekonomisk utveckling</i>
Tyresö	Kungsbacka	Markaryd	Smedjebacken
Haninge	Ekerö	Vilhelmina	Munkfors

FIGUR 1

Dessa kommuner representerar ytterligheterna avseende de båda aktuella variablerna sammantaget (ekonomiskt resultat och befolkningsutveckling). Utvecklingen av variablerna omfattar perioden 1997–1999.

Studerade nyckeltal

Jämförelsen av kommunerna omfattar följande nyckeltal och förhållanden:

- 1) *Skatt (primärkommun) 2000*
- 2) *Kostnader, 1999*
 - grundskola, kostnad/elev
 - gymnasieskola, kostnad/elev
 - förskola, kostnad/heltidsbarn
 - äldre och funktionshindrade, kostnad/invånare
- 3) *Skuldsättning och risk, 2000*
 - skulder/invånare
 - borgensåtaganden/invånare
- 4) *Kostnader, jämfört med strukturindex, 1999*
 - grundskola
 - gymnasieskola
 - barnomsorg
 - äldreomsorg
- 5) *Budgetstyrning, budgetavvikelse, 2000*
 - budgeterat resultat, jämfört med redovisat resultat (exklusive extraordinära och jämför större poster)
 - budgetavvikelser inom verksamheterna
- 6) *Köp av verksamhet som andel av verksamhetens kostnad, 1999*
 - förskoleverksamhet och skolbarnomsorg
 - äldre och funktionshindrade
 - infrastruktur och skydd
- 7) *Koncernförhållanden, 2000*
 - antal enheter i den kommunala "koncernen"
 - det kommunala bostadsföretagets marknadsandel
 - vakansgrad i det kommunala bostadsföretaget
 - företagets balansomslutning i förhållandet till kommunen

8) Politisk stabilitet

- antal majoritetsskiften sedan 1992 (-91, -94, -98)
- politisk majoritet sedan -98 (klar, vågmästare, oklar)

Uppgifterna är dels hämtade från officiell statistik, dels från respektive kommuns budget och årsredovisning. Ambitionen har varit att, så långt möjligt, använda uppgifter avseende år 2000. I de fall detta inte varit möjligt har uppgifter från år 1999 används. Detta gäller de uppgifter där uppgiftsinsamlingen har varit hänvisad till officiell statistik. Källan har i dessa fall varit, rapporten "Vad kostar verksamheten i din kommun", 1999, kommunförbundet och SCB, 2000.

Redovisning av resultaten

Utgångspunkten för de nyckeltal och övriga förhållanden som studerats är att dessa, sammantaget, ska kunna påvisa skillnader och likheter mellan kommuner i de olika kommungrupper som studerats. En viktig förutsättning som måste beaktas i samband med en analys och eventuella slutsatser är att de kommuner som ingår i studien har olika strukturella förutsättningar som, i princip, är opåverkbara för den enskilda kommunen. Dessa är exempelvis befolkningsstruktur, geografiska förhållanden, socioekonomiska förhållanden. De strukturella faktorerna förutsätts beaktas inom ramen för utjämningsystemet men påverkar självfallet kostnadsnivåerna i respektive kommun. Mått, 3 (kostnader jämfört med strukturkostnadsindex) eliminerar emellertid skillnader beroende på strukturella faktorer. En jämförande studie av detta slag bör därför inte betraktas som en sanning utan snarare ge indikationer som kan ligga till grund för fortsatta och fördjupade analyser.

Kommuner med befolkningsökning

God ekonomisk utveckling (Tyresö och Haninge)

Båda kommunerna har en, jämfört med länsgenomsnittet hög skatt. Kostnaderna för de studerade verksamheterna är relativt övriga kommuner i studien låga eller mycket låga. Detta förhållande förstärks av att kommunernas verkliga kostnader även ligger under strukturkostnaderna för samtliga verksamheter. Skulderna är förhållandevis låga. Riskexponeringen vad avser borgensåtaganden överstiger emellertid i Tyresö väsentligt riksgenomsnittet. Budgetstyrningen ger indikationer på att fungera tillfredställande med reservation för en större budgetavvikelse avseende verksamheten i Tyresö. Båda kommunernas köp av tjänster ligger nära eller över den genomsnittliga nivån. Beträffande koncernförhållanden noteras att balansomslutningen i de företag som ägs av Tyresö kommun väsentligt överstiger kommunens. Den politiska stabiliteten i de båda kommunerna är svår att bedöma utifrån ett extern perspektiv.

Att notera:

- Kombination av en relativt hög skatt (i ett länsperspektiv) och relativt låga kostnader.
- Förhållandevis låg skuldsättning trots befolkningsökningen.
- Budgetstyrningen indikerar stabilitet på totalnivå.
- Haninge kommuns återhämtning efter den finansiella krisen.

Negativ ekonomisk utveckling (Kungsbacka och Ekerö)

Båda kommunernas skatt ligger nära genomsnittet i sina respektive län. Kungsbacka kommun ligger emellertid väsentligt under genomsnittet för Västra Götalands län. Kungsbacka kommuns kostnader är förhållandevis låga. Kommunens verkliga kostnader ligger också nära eller under strukturkostnaderna. Ekerö kommuns kostnader är något högre vilket även bekräftas vid en jämförelse mellan de verkliga kostnaderna och strukturkostnaderna. Skuldsättningen i båda kommunerna ligger under riksgenomsnittet. Riskexponeringen avseende borgensåtaganden överstiger riksgenomsnittet i Kungsbacka. Budgetstyrningen indikerar svagheter i båda kommunerna. Andel köpta tjänster är låg i Kungsbacka men över genomsnittlig nivå i Ekerö. Den politiska stabiliteten i kommunerna är svår att bedöma utifrån ett externt perspektiv. Några majoritetsskiften har inte skett under perioden.

Att notera:

- Genomsnittlig skatt trots stark befolkningsökning. I Kungsbackas fall låg skatt jämfört med kommuner i Västra Götalands län.
- Något höga kostnader inom vissa verksamheter.
- Skuldsättning under genomsnittlig nivå trots stark befolkningsökning.
- Budgetstyrningen indikerar svagheter.

Kommuner med befolkningsminskning

God ekonomisk utveckling (Markaryd och Vilhelmina)

Båda kommunerna har en, jämfört med respektive läns-genomsnitt, hög skatt. I förhållande till riksgenomsnittet är skatten mycket hög. Kostnadsnivån är hög vilket även bekräftas vid en jämförelse mellan kommunernas verkliga kostnader och strukturkostnaderna. Skuldsättningen är emellertid väsentligt lägre än riksgenomsnittet. Riskexponeringen i form av borgensåtaganden är mycket låg i Markaryd och mycket hög i Vilhelmina. Budgetstyrningen indikerar stabilitet med undantaget att Vilhelmina redovisar ett stort underskott i verksamheten. Andelen köpta tjänster ligger under eller på genomsnittlig nivå. Båda kommunerna präglas av politisk stabilitet. I Markaryds fall utgörs den av ett blocköverskridande samarbete med lång tradition.

Att notera:

- Hög skatt och höga kostnader.
- Låg skuldsättning vilket är logiskt mot bakgrund av befolkningsminskningen.
- Budgetstyrningen indikerar stabilitet.
- Politisk stabilitet.

Negativ ekonomisk utveckling (Smedjebacken och Munkfors)

Båda kommunerna har en, jämfört med respektive länsgenomsnitt, hög skatt. Kommunerna har också höga kostnader, vilket också bekräftas av att de verkliga kostnaderna i de flesta fall väsentligt överstiger strukturkostnaderna. Kommunerna har även en mycket hög nivå på skuldsättning och borgensåtaganden. Budgetstyrningen indikerar år 2000 stabilitet med undantag från Smedjebacken där verksamheten redovisar ett relativt stort underskott. I ett något längre, historiskt perspektiv finns emellertid tydliga tecken på svaghet. Andelen köpta tjänster är låg med ett undantag. Bostadsföretagen har en hög vakansgrad i beståndet. Smedjebacken har dessutom en relativt omfattande företagssektor och en mycket stor marknadsandel för det kommunala bostadsföretaget vilket utgör en mycket stor riskexponering. Den politiska stabiliteten i båda kommunerna är hög.

Att notera:

- Hög skatt och höga kostnader.
- Mycket hög skuldsättning trots befolkningsminskningen (Även med hänsyn tagen till sanering av bostadsföretag).
- Hög riskexponering (borgen, kommunala företag).
- Låg andel köpta tjänster.
- Budgetstyrningen indikerar svagheter i ett historiskt perspektiv.

Tidigare genomförda studier och analyser

Kommundelelegationen

Under 1999 tillsatte regeringen Delegationen för stöd till vissa kommuner och landsting med svårigheter att klara balanskravet, Kommundelelegationen (dir. 1999:65). Enligt direktiven skulle delegationen föreslå stöd till kommuner och landsting som befinner sig i en särskilt svår situation, till följd av strukturella faktorer, för åtgärder i syfte att nå ekonomisk balans.

Kommundelelegationen konstaterade i sin slutrapport (Fi 1999:09) att de kommuner som hade sökt stöd inte nämnvärt skilde sig från många andra kommuner med avseende på geografiska och övriga strukturella faktorer. Dessa kommuner hade således inte sämre, yttre, förutsättningar än många andra kommuner som kan uppvisa en betydligt bättre ekonomisk situation. Kommundelelegationen redovisade mot denna bakgrund bl.a. följande iakttagelser och slutsatser från sitt arbete.

- Det politiska och professionella ledarskapet är av avgörande betydelse för hur framgångsrikt en kommun eller ett landsting lyckas lösa sina problem, oberoende av om förutsättningarna är god eller dåliga.
- Konkurrens om invånare och företag kan få negativa konsekvenser på ekonomin.
- Samverkan är en nödvändighet för små kommuner. Inom vissa verksamheter kan en viss överetablering noteras. Det gäller exempelvis gymnasieskolan.
- Professionaliteten och flexibiliteten inom personalområdet måste öka. Det finns ofta problem med insikten om att bemanningen måste anpassas till behov och resurser.

En viktig sammanfattning av Kommundelelegationens slutsatser är att de sökande kommunernas ekonomiska problem i hög grad har sin grund i brister avseende den egna styrningen. Det handlar om styrning i vid bemärkelse, d.v.s. ledarskap, processer för planering, budgetering, uppföljning/utvärdering samt ansvarskrävande.

Riksdagens revisorer har granskat olika stödformer till kommuner och landsting (Rapport 2000/01:9) och därmed även Kommundelelegationens arbete och det stöd delegationen föreslagit och som sedermera regeringen beslutat om. Riksdagens revisorer riktar kritik mot stödformen och utgångspunkterna för att erhålla stö-

det. Revisorerna menar bl.a. att kommuner och landsting med ogynnsamma strukturella faktorer redan kompenseras i utjämningsystemet för sådana faktorer varför denna stödet strider mot syftena i systemet. Revisorerna befarar dessutom att orsaken till att de finansiella problemen uppstått är att besparingsåtgärder inte tidigare vidtagits.

Kommunförbundets rapport – Växa eller krympa

I kommunförbundets rapport, Växa och krympa – flyttströmmarna, utjämnigen och de kommunalekonomiska konsekvenserna analyseras bl.a. sambanden mellan ekonomiskt resultat och befolkningsförändring och vakansgrad i de kommunala bostadsföretagens bestånd samt kostnadsskillnader mellan de växande respektive krympande kommunerna. I rapporten konstateras att varken en kraftig befolkningsförändring eller en hög vakansgrad förklarar ett dåligt ekonomiskt resultat. Dessutom konstateras att kommuner med en minskande befolkning har avsevärt högre kostnader, jämfört med kommuner med en växande befolkning.

I rapporten redovisas några tänkbara förklaringar till förhållandena. Där sägs bl.a. att utjämningsystemet har en relativt god förmåga att fånga upp effekterna av befolkningsförändringarna. Detta gäller de kommuner som minskar sin befolkning med mer än 2 procent under en tioårsperiod. Det demografiska trycket i kombination med rättighetslagstiftning och saneringen av statsfinanserna har dock haft en mycket stor inverkan på det ekonomiska resultatet i kommunerna. Ekonomiska problem handlar då i hög grad om kommunernas förmåga eller oförmåga till anpassning till de ekonomiska förutsättningarna, d.v.s. rätta mun efter matsäcken.

Avslutande kommentarer

Kommunerna i denna studie

Denna studie bekräftar några av de förhållanden som framförallt redovisats i kommunförbundets rapport, Växa och krympa. Det handlar främst om kostnadsnivåerna i de växande respektive krympande kommunerna. De resonemang som förs i både Kommundelegationens rapport och i kommunförbundets rapport rörande styrningens betydelse är naturligtvis betydligt svårare att fånga upp i denna studie. Några av de redovisade förhållandena kan dock diskuteras.

De kommuner som har en ökande befolkning och en god ekonomisk utveckling uppvisar tecken på stabilitet och fasthet avseende styrning. Deras mycket låga kostnader är den främsta indikationen på detta. De har också en förhållandevis låg skuldsättning vilket innebär en hög egenfinansieringsgrad av investeringar eller en låg investeringsvolym. Detta tyder också på stramhet i styrningen som bl.a. torde handla om ett mycket effektivt nyttjande av befintliga resurser.

Kommuner med ökande befolkning och en negativ ekonomisk utveckling indikerar åtminstone viss svaghet i styrningen. Kostnadsnivån är högre jämfört med de övriga kommunerna med ökande befolkning samtidigt som skatten är lägre. Den förmodade mycket starka restriktiviteten rörande skattenivån har man inte helt lyckats matcha mot behov och krav rörande verksamheten. Skuldsättning är dock förhållandevis låg. Dessa kommuners ekonomiska problem är av en helt annan art är de problem som finns i befolkningsminskande kommuner med en negativ ekonomisk utveckling. Här finns goda förutsättningar att, åtminstone på sikt, erhålla balans mellan resurser och behov.

Kommuner med en minskande befolkning och en god ekonomisk utveckling finansierar sina relativt mycket höga kostnader med en mycket hög skatt. Skuldsättningen är låg vilket förefaller logiskt. Styrningen indikerar därmed sammantaget stabilitet. Den mycket höga skattenivån bör dock noteras. Denna kan givetvis vara ett uttryck för en mycket medveten prioritering men kan också vara ett tecken på oförmåga till anpassning av verksamheten.

Kommuner med en minskande befolkning och en negativ ekonomisk utveckling har mycket höga kostnader men lyckas inte finansiera dessa trots en relativt hög skatt. Låneskulden är mycket hög. Styrningen visar därmed tecken på svaghet och en oförmåga till anpassning. Skuldsättningsgraden är den faktor som är mest iögonfallande i dessa kommuner jämfört med kommuner med en god ekono-

misk utveckling. Vad som har lånefinansierats framgår inte av studien men torde utgöras av följande eller kombinationer av följande, både "offensiva" och "defensiva" satsningar:

- underskottstäckning under flera år,
- näringslivssatsningar,
- hög kvalitet på anläggningstillgångar (verksamhetslokaler),
- sanering av bostadsföretag och infriande av borgensåtaganden.

Dessa kommuner utmärker sig också genom låga andelar köpta tjänster.

Varför lyckas vissa kommuner hantera kraftiga befolkningsförändringar?

Den aktuella debatten handlar främst om kommuner med ekonomiska problem och där de grundläggande skälen anses vara befolkningsminskningen. De expanderande kommunernas problem lyfts inte lika ofta fram. Det bör framhållas att de kommuner som minskar sin befolkning kraftigt också kompenseras för detta i utjämningsystemet. Någon sådan kompensation finns inte för expanderade kommuner. Dessa kommuners ekonomiska problem orsakas till stor del av den nödvändiga ökningen av servicekapaciteten svårligen kan finansieras till genomsnittlig kostnadsnivå.

Det är emellertid viktigt att konstatera, vilket det ofta bortses från i debatten, att ekonomiska problem i befolkningsminskande- ökande kommuner inte är ett generellt problem. Det finns alltså även kommuner med dessa förutsättningar som uppenbarligen lyckas kombinera en kraftig befolkningsförändring med en god ekonomisk utveckling. Den fortsatta diskussionen och utvecklingen bör i högre grad än hittills orienteras mot de kommuner som, trots sina besvärande förutsättningar, lyckas hantera sin ekonomi på ett tillfredställande sätt och visa prov på en god anpassningsförmåga. En viktig fråga som bör ställas är hur dessa kommuner lyckas hantera sin situation? Vad kan vi lära av dessa kommuner? Idag handlar diskussionen alltför mycket om de s.k. problemkommunernas situation och deras besparingskrav m.m. Risker är också uppenbar att dagens diskussion bygger på myter snarare än fakta. Myter som bl.a. har sin grund i bristande kunskap om utjämningsystemets syfte och funktionssätt.

Vad kan man då dra för slutsatser i denna undersökning, om man också beaktar resultat från andra undersökningar, av kommuner som lyckas kombinera en stark befolkningsförändring med en god ekonomisk utveckling? På följande sida redovisas några exempel på kännetecken som präglar dessa kommuner och som skapar förutsättningar för anpassningsförmåga.

- ✓ *Målmedveten och konsekvent ekonomi- och verksamhetsstyrning*
Fungerande processer för planering, uppföljning/utvärdering/rapportering och ansvarsutkrävande som skapar ett tydligt samband mellan tillgängliga resurser och mål. Jämförelser med andra kommuner är en naturlig beståndsdel i styrningen.
- ✓ *Ett tydligt politiskt ledarskap och en professionell förvaltning*
Ett politiskt ledarskap som i praktiken lyckas balansera tillgängliga resurser mot mål och ambitioner samt en förvaltning som präglas av professionalitet och integritet. Det handlar till stor del om förmåga till genomförande.
- ✓ *Ett effektivt nyttjande av befintliga resurser*
Förmåga att nyttja befintliga anläggningar och övriga resurser.
- ✓ *Identifierar problemen som sina egna och hanterbara*
Ibland används som förklaring till ekonomiska problem olika yttre omständigheter som inte är påverkbara för kommunen. Ett exempel är att upplevd underkompensation i utjämningsystemet. En fokusering på yttre omständigheter av detta slag istället för på egna brister eller tillkortakommanden riskerar att leda till att förändringsarbetet kraftigt hämmas.
- ✓ *Professionalitet när det gäller konkurrensutsättning, alternativa driftformer och upphandling*
En systematisk, medveten och genomtänkt prövning av egenregiverksamheten skapar enligt all erfarenhet förutsättningar för en ökad kostnadseffektivitet. Detta gäller även upphandling av varor och tjänster.
- ✓ *Samverkan*
Samverkan mellan kommuner inom olika verksamheter ger förutsättningar för en kostnadseffektiv service. Samverkan kan också skapa bättre förutsättningar att kunna leverera tjänster med en hög kvalitet.

Speciella problem i små kommuner med minskande befolkning

Bland de kommuner som sökte stöd genom Kommundelegationen var små kommuner kraftigt överrepresenterade. I små kommuner med minskande befolkning ställs extremt stora krav på ledarskapet, framförallt det politiska. I en liten kommun med hög arbetslöshet och där den offentliga sektorn är den dominerande arbetsgivaren, är det svårare att hantera den personalavveckling som är nödvändig för att anpassa verksamheten till minskade behov m.m. Samverkan mellan kommuner blir också lätt en fråga som handlar om arbetstillfällena och därmed invånare i den egna kommunen. Detsamma gäller konkurrensutsättning och upphandling. Arbetsmarknadspolitiska ambitioner blir ofta framträdande i dessa

kommuner som också ser sig själva som en viktig aktör för att skapa och behålla arbetstillfällen. Sådana ambitioner är givetvis svår att kombinera med en kostnadseffektiv tjänsteproduktion.

Det är också lätt att inse att en reduktion av service i form av nedläggning av exempelvis skolor i glesbygd innebär att kommunens attraktivitet riskeras att ytterligare minska. En strategi som går ut på att hålla en hög servicenivå för att bibehålla attraktiviteten är naturligtvis inte svår att förstå. Det är dessutom en mycket svår politisk process att minska serviceutbudet och särskilt svårt i kommuner där övrigt tjänsteutbud, såväl offentligt som privat också minskar.

Redovisning av nyckeltal

Nedan följer en genomgång av samtliga studerade nyckeltal och övriga förhållanden. Redovisningen är grupperad enligt det urval av kommuner som gjorts, d.v.s. befolkningsökande med god respektive negativ ekonomisk utveckling och befolkningsminskande med god respektive negativ ekonomisk utveckling. Samtliga uppgifter per kommun finns, i detalj, redovisade i bilaga 2.

I. Skatt, år 2000

Kommuner med befolkningsökning

God ekonomisk utveckling

Båda kommunerna ligger väsentligt över den genomsnittliga skattenivån i länet (Stockholms län, 18,35). Båda kommunerna ligger dock under genomsnittet för riket (20,57).

Negativ ekonomisk utveckling

Kungsbacka kommun ligger något under genomsnittet för länet (Hallands län, 19,95). Kommunen bör dock av näringsgeografiska skäl även jämföras med genomsnittet för Västra Götalands län (21,43). Kommunen ligger således väsentligt under genomsnittet för Västra Götaland. Ekerö ligger nära genomsnittet för Stockholms län. Båda kommunerna ligger under genomsnittet för riket.

Kommuner med befolkningsminskning

God ekonomisk utveckling

Båda kommunerna ligger över genomsnittet i respektive län (Kronobergs län, 20,75 och Västerbottens län, 22,55) Båda kommunerna ligger också över genomsnittet för riket.

Negativ ekonomisk utveckling

Båda kommunerna ligger över genomsnittet i respektive län (Dalarnas län, 21,88 och Värmlands län, 21,96). Båda kommunerna ligger också över genomsnittet för riket.

2. Kostnader, år 1999

Kommuner med befolkningsökning

God ekonomisk utveckling

Båda kommunernas kostnader för de studerade verksamheterna understiger väsentligt riksgenomsnittet. Totalkostnaderna för de studerade verksamheterna understiger även motsvarande kostnader i de befolkningsökande kommunerna med negativ ekonomisk utveckling. Kostnaderna för de studerade verksamheterna är påfallande lägre än motsvarande kostnader i de befolkningsminskande kommunerna.

Negativ ekonomisk utveckling

Kungsbacka kommuns kostnader för de studerade verksamheterna understiger riksgenomsnittet. Ekerö kommuns kostnader ligger totalt något över riksgenomsnittet. Totalkostnaden för de studerade verksamheterna understiger i båda kommunerna motsvarande kostnader i de befolkningsminskande kommunerna.

Kommuner med befolkningsminskning

God ekonomisk utveckling

Kostnaderna för de studerade verksamheterna överstiger i samtliga fall utom ett (Vilhelmina, gymnasium, kostnad/elev) riksgenomsnittet. Markaryd har, jämfört med kommunerna med negativt ekonomiskt resultat, i flera fall en betydligt lägre kostnad.

Negativ ekonomisk utveckling

Kostnaderna för de studerade verksamheterna överstiger väsentligt, i samtliga fall utom ett (Munkfors, grundskola, kostnad/elev) riksgenomsnittet.

3. Skulder och risk, år 2000 (jämförelse mot riksgenomsnitt, 1999)

Kommuner med befolkningsökning

God ekonomisk utveckling

Skulderna understiger i båda kommunerna riksgenomsnittet 1999 (19.821/invånare). Borgensåtagandena överstiger väsentligt riksgenomsnittet i Tyresö och understiger riksgenomsnittet i Haninge.

Negativ ekonomisk utveckling

Skulderna understiger i båda kommunerna riksgenomsnittet 1999. Borgensåtagandena överstiger riksgenomsnittet i Kungsbacka och understiger riksgenomsnittet i Ekerö.

Kommuner med befolkningsminskning

God ekonomisk utveckling

Skulderna understiger i båda kommunerna väsentligt riksgenomsnittet 1999. Borgensåtagandena understiger väsentligt riksgenomsnittet i Markaryd vilket i huvudsak beror på att kommunen inte äger något bostadsföretag. Borgensåtagandena i Vilhelmina överstiger väsentligt riksgenomsnittet.

Negativ ekonomisk utveckling

Skulderna överstiger i båda kommunerna väsentligt riksgenomsnittet 1999. Beträffande Munkfors har skulderna under år 2000 ökat med ca. 6.000/invånare till följd av avtal med Bostadsdelegationen avseende sanering av bostadsföretaget. Även exklusive denna skuldökning överstiger kommunens skulder riksgenomsnittet. Borgensåtaganden överstiger i båda kommunerna väsentligt riksgenomsnittet.

4. Kostnader jämfört med strukturkostnadsindex, år 1999¹

Kommuner med befolkningsökning

God ekonomisk utveckling

Båda kommunerna underskrider sina strukturkostnader för samtliga verksamheter. I några fall dessutom påtagligt.

Negativ ekonomisk utveckling

Båda kommunerna överskrider sina strukturkostnader för grundskola och gymnasieskola. Båda kommunerna underskrider sina strukturkostnader för barnomsorg. Ekerö underskrider också sina strukturkostnader för äldreomsorg. Denna uppgift saknas för Kungsbacka.

Kommuner med befolkningsminskning

God ekonomisk utveckling

Markaryd överskrider sina strukturkostnader för samtliga verksamheter utom äldreomsorg där kommunens kostnader motsvarar den strukturella kostnaden. Vilhelmina överskrider påtagligt sina strukturella kostnader för samtliga verksamheter utom grundskola. För äldreomsorg saknas uppgift.

¹ Mättet ger en indikation på om kommunen har högre eller lägre kostnader än de som motiveras av den egna strukturen enligt det statliga utjämningsystemet. Om kommunen har ett index större än 100 innebär det att kommunen har högre kostnader än vad som motiveras av kommunens strukturella förutsättningar och tvärt om.

Negativ ekonomisk utveckling

Smedjebacken överskrider påtagligt sina strukturella kostnader för samtliga verksamheter. Munkfors överskrider påtagligt sina strukturella kostnader för samtliga verksamheter utom grundskola. För äldreomsorg saknas uppgift.

5. Budgetstyrning, budgetavvikelse, år 2000

Kommuner med befolkningsökning

God ekonomisk utveckling

Budgetutfallen på totalnivå är positiv för båda kommunerna. Tyresö kommun har ett relativt stort negativt utfall för verksamheten, medan Haninge har ett positivt utfall även för verksamheten.

Negativ ekonomisk utveckling

Budgetutfallet på totalnivå är negativt för båda kommunerna. Kungsbacka har ett positivt utfall för verksamheten medan Ekerö har ett negativt utfall.

Kommuner med befolkningsminskning

God ekonomisk utveckling

Budgetutfallet på totalnivå är positivt för båda kommunerna. Markaryd har även ett positivt utfall för verksamheten medan Vilhelmina har ett negativt utfall.

Negativ ekonomisk utveckling

Budgetutfallet på totalnivå är positivt för båda kommunerna. Smedjebacken har ett negativt utfall för verksamheten medan Munkfors har ett positivt utfall.

6. Köp av verksamhet som andel av verksamhetens kostnad, 1999

Kommuner med befolkningsökning

God ekonomisk utveckling

Tyresö ligger nära riksgenomsnittet för samtliga studerade verksamheter. Haninge ligger nära genomsnittet för förskoleverksamhet m.m. men ligger väsentligt över riksgenomsnittet för övriga studerade verksamheter.

Negativ ekonomisk utveckling

Kungsbacka ligger på riksgenomsnittet för förskoleverksamhet m.m. men ligger under genomsnittet för övriga verksamheter. Ekerö ligger väsentligt över riksgenomsnittet för samtliga verksamheter.

Kommuner med befolkningsminskning

God ekonomisk utveckling

Markaryd ligger väsentligt under genomsnittet för samtliga verksamheter utom äldreomsorg där kommunen ligger nära genomsnittet. Vilhelmina ligger över genomsnittet för samtliga verksamheter utom äldreomsorg m.m.

Negativ ekonomisk utveckling

Smedjebacken ligger väsentligt under genomsnittet för samtliga verksamheter utom infrastruktur och skydd. Munkfors ligger väsentligt under genomsnittet för samtliga verksamheter.

7. Koncernförhållanden, år 2000

Kommuner med befolkningsökning

Ingen av kommunerna som äger bostadsföretag har några vakanser i beståndet. Tyresö kommun har en förhållandevis stor företagssektor och ett bostadsföretag med en relativt stor marknadsandel.

Kommuner med befolkningsminskning

Samtliga kommuner som äger bostadsföretag har stora vakanser i beståndet. Smedjebacken har en förhållandevis stor företagssektor och det kommunala bostadsföretaget har en mycket stor marknadsandel (ca 30 %).

8. Politisk stabilitet

Kommuner med befolkningsökning

De stabilaste majoriteterna återfinns i kommuner med negativ ekonomisk utveckling (borgerliga). Majoritetsskifte har skett efter valen 91–98 i en kommun (Hanginge, god ekonomisk utveckling).

Kommuner med befolkningsminskning

Samtliga kommuner har en stabil majoritet (s). Markaryd har en blocköverskridande majoritet. Inga majoritetsskiften har skett efter valen under perioden 91–98.

Statistisk sammanställning

Kommun	Skatt 2000		Kostnader 1999				Skulder och risk 2000		Kostnader jämfört med strukturkostnad index 1999			
	primärkommun		grundsk. kostn./elev	gymn. kostn./elev	förskola kostn./barn, ht	äldre och funk.hindr. kostn./inv.	skulder/invånare	borg.åt./invånare	grundskola	gymnasieskola	barnomsorg	äldreomsorg
1. Bef. Ökning												
<i>a) god ek. utveckl.</i>												
Tyresö	19,48		48,974	67,492	73,700	5,386	16,183	36,651	94	96	72	98
Haninge	20,08		45,046	63,430	84,258	6,408	16,433	17,937	81	88	93	96
<i>b) neg. ek. utveckl.</i>												
Kungsbacka	19,83		51,808	66,839	83,474	6,439	15,671	24,419	102	102	90	—
Ekerö	18,33		54,456	84,804	84,790	7,810	18,154	16,824	104	116	87	96
2. Bef. Minskning												
<i>a) god ek. utveckl.</i>												
Markaryd	21,21		58,293	82,967	97,290	11,004	10,106	1,432	109	105	132	100
Vilhelmina	22,90		67,760	63,653	117,031	16,435	11,010	32,270	88	131	123	—
<i>b) neg. ek. utveckl.</i>												
Smedjebacken	22,16		60,455	90,462	112,632	11,416	27,741	30,046	109	121	112	116
Munkfors	22,50		51,185	82,269	109,823	16,041	30,436	27,225	93	126	122	—

Kommun	Styrning		Köp av verks. % av totala kostnader 1999				Koncernförhållanden 2000			Politisk stabilitet
	tot res. utf/budg, % av netto-kostn.	verks. avvikelse % av netto-kostn.	försk/ sk.b.oms	ÄO/funkt. hindrade	infrastr./ skydd	antal enheter	markn. andel bost. för	vakansgr. skola bost. för %	balans omslutt. jämf.kom %	
1. Bef. Ökning										
<i>a) god ek. utveckl.</i>										
Tyresö	0,7	-2,7	7	14	8	5	21	0	225	0 klar(borg)
Haninge	2,4	1	8	18	21	5	*	*	56	1 klar(s,fp)
<i>b) neg. ek. utveckl.</i>										
Kungsbacka	-1,3	1,5	8	5	0	6	8	*	104	0 klar(borg)
Ekerö	-0,2	-2	10	21	13	2	11	0	65	0 klar(borg)
2. Bef. Minskning										
<i>a) god ek. utveckl.</i>										
Markaryd	7,2	2,1	1	10	1	2	*	*	9	0 klar(översk)
Vilhelmina	0,1	-4	12	9	12	3	21	14	61	0 klar(s)
<i>b) neg. ek. utveckl.</i>										
Smedjebacken	0,2	-2,6	0	5	23	4	30	20	152	0 klar(s)
Mumkfors	3,4	0,3	1	3	1	4	17	26	64	0 klar(s)

* ej aktuell

© ARENA för Tillväxt.
Ange källa vid användning av materialet
i rapporten.

Författare: Anders Haglund, Komrev AB
Tryck: Alfa Print, Sundbyberg
Form: Ordförandet

Kommunalekonomisk anpassningsförmåga

Rapport från projektet "Ledarskapets betydelse för tillväxt" från ARENA för Tillväxt

ARENA för Tillväxt är ett unikt samarbete mellan offentliga och privata aktörer i syfte att stimulera till ökad tillväxt på lokal och regional nivå.

I fler än 200 av landets 289 kommuner minskade befolkningen under andra halvan av 1990-talet. Flera kommuner har under samma tid uppvisat stora underskott i sin ekonomi. Nära 40 kommuner har beviljats stöd från Kommun-delegationen.

Varför kan vissa kommuner ha en god ekonomi trots en minskande befolkning? Denna frågeställning analyseras i en studie från ARENA för Tillväxt. I studien görs jämförelser mellan åtta kommuner med olika befolkningsutveckling och ekonomi.

Precis som i tidigare studier bekräftas även i denna studie att kommuner med befolkningsökning och god ekonomi har varit kostnadseffektiva, vilket indikerar en stark ekonomisk styrning, medan kommuner med befolkningsminskning och dålig ekonomi uppvisar en bristande anpassningsförmåga i ekonomi och verksamhet.

I studien finns exempel på kommuner som trots ett vikande befolkningsunderlag uppvisar en god ekonomi. Vad kan vi lära av dessa kommuner?

Upplysningar om rapportens innehåll lämnas av ARENA för Tillväxt,

Roland Lexén tel: 08-452 75 15

Maria Lindqvist tel: 08-452 75 16

Anders Flanking tel: 08-452 75 13

Beställning av rapporten görs på

fax: 08-452 75 17 eller e-post: elizabeth.gillingsjo@svekom.se

ARENA för Tillväxt

Homsgatan 15, 118 82 Stockholm • www.arenafortillvaxt.com